

Prop. 122 L

(2013–2014)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i vernepliktsloven og heimevernloven (allmenn verneplikt – verneplikt for kvinner)

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet 13. juni 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

I proposisjonen legger Forsvarsdepartementet frem forslag til endringer i lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt (vernepliktsloven) og lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet (heimevernloven).

Regjeringen vil utvide den allmenne verneplikten til å gjelde alle borgere i tråd med Stortingets vedtak 14. juni 2013. En verneplikt som kun er forbeholdt menn gjenspeiler ikke de grunnleggende verdiene i det norske samfunnet om at plikter og rettigheter skal være uavhengig av kjønn. Samtidig er verneplikts innhold begrunnet i Forsvarets behov. Forsvarets behov defineres ut fra hva som gir best operativ evne. Det vil si at man skal ha riktig kompetanse på rett sted og til rett tid. Allmenn verneplikt vil bidra til å utvide kompetansebredden og øke mangfoldet i vernepliktsmassen. Forsvaret skal rekruttere fra de best egnede og mest motiverte.

Regjeringen foreslår i denne proposisjonen nødvendige endringer i vernepliktsloven og heimevernloven for å kunne innføre verneplikt for kvinner. Lovene foreslås også gjort kjønnsnøytrale.

Regjeringen foreslår at verneplikt for kvinner skal gjelde for kvinner som er født 1. januar 1997 eller senere. Alle norske statsborgere vil etter dette være vernepliktige fra de fyller 19 år. For å sikre forutsigbarhet og nå ut med tilstrekkelig

informasjon til de vernepliktige, deres foreldre og andre berørte i samfunnet, vil 1997-kullet være det første årskullet som vil omfattes av lovendringen. Innkallingen av 1997-kullet til sesjon del 1 vil starte høsten 2014. De første vernepliktige kvinnene vil dermed møte til førstegangstjeneste sommeren 2016.

Det foreslås også mindre lovtekniske endringer i vernepliktsloven og heimevernloven som følge av utviklingen i Forsvaret og samfunnet for øvrig.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

I forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 14 (2012–2013) *Kompetanse for en ny tid* ble det vedtatt å innføre verneplikt for kvinner. Det vises til Innst. 384 S (2012–2013) og behandling i Stortinget 14. juni 2013.

Innføring av verneplikt for kvinner fordrer at det foretas endringer i vernepliktsloven og heimevernloven, samt tilhørende regelverk. Begge lovene er fra 1953. I 2007 ble innkalling til frivillig sesjon for kvinner innført, jf. Ot.prp. nr. 32 (2005–2006). Siden har antallet kvinner som har gjennomført førstegangstjeneste nær doblet seg. Den siste større revisjonen av vernepliktsloven fant sted i 2010, da sesjonsplikt for kvinner ble innført som et virkemiddel for å nå målet om økt rekrutte-

ring av kvinner til Forsvaret, jf. Ot.prp. nr. 41 (2008–2009). Vernepliktsloven ble sist endret 21. juni 2013 med ikrafttredelse 1. juli 2014, mens heimevernloven sist ble endret 1. januar 2014.

Det er i Meld. St. 14 (2012–2013) kapittel 6 gjort rede for verneplikts og førstegangstjenestens dype forankring i samfunnet. Det er vist til at kjønnsbasert verneplikt fra et prinsipielt perspektiv ikke kan oppfattes å være i tråd med en grunnleggende verdi i det norske samfunn om at plikter og rettigheter er uavhengig av kjønn. Fra et legitimitetsperspektiv er det viktig at Forsvaret har en god forankring i befolkningen og gjenspeiler det samfunnet det er satt til å verne. Videre er det fremholdt at kjønnsnøytral verneplikt kan styrke verneplikten som samfunnsinstitusjon ved at den gjøres allmenn og representativ for hele befolkningen.

Ved behandling av Meld. St. 14 (2012–2013) fastholdt utenriks- og forsvarskomiteen at kjenne tegnet på et likestilt samfunn er at både menn og kvinner er representert på alle nivåer og alle områder i arbeidslivet, jf. Innst. 384 S (2012–2013). Etter komiteens prinsipielle syn burde Forsvaret ikke være noe unntak. Den lave kvinneandelen ble derfor ikke ansett å være i pakt med det samfunnet Forsvaret er en del av. Komiteen mente dette innebar at Forsvaret ikke i tilstrekkelig grad nyttiggjorde seg av den kompetanse og de ressurser kvinner kunne tilføre organisasjonen. Komiteen var derfor enig med regjeringen i målsettingen om å øke kvinneandelen blant vernepliktige, befal og vervede. Komiteen innså at utfordringen med å øke kvinneandelen i Forsvaret hadde flere dimensjoner. Over tid var det iverksatt en rekke tiltak for å øke kvinneandelen i Forsvaret, uten at disse så langt hadde hatt tilstrekkelig effekt.

Innføring av verneplikt for kvinner innebærer at kvinner får samme rettigheter og plikter som menn etter vernepliktsloven og heimevernloven. Forslaget forutsetter at lovens ord og uttrykk gjøres kjønnsnøytrale. Som følge av utviklingen i Forsvaret og samfunnet for øvrig, og endringer som er gjennomført i forskriftsverket til vernepliktsloven, foreslås det at det i tillegg foretas mindre lovtekniske endringer i enkelte lovbestemmelser.

Departementet sendte 17. februar 2014 forslag til endringer i vernepliktsloven og heimevernloven (allmenn verneplikt – innføring av verneplikt for kvinner) på høring til følgende instanser:

Arbeids- og sosialdepartementet
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Finansdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Justis- og beredskapsdepartementet

Klima- og miljødepartementet
Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Kulturdepartementet
Kunnskapsdepartementet
Landbruks- og matdepartementet
Nærings- og fiskeridepartementet
Olje- og energidepartementet
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet

Forsvaret
Forsvarsbygg
Forsvarets forskningsinstitutt
Nasjonal sikkerhetsmyndighet
Generaladvokaten
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Datatilsynet
Forsvarets høyskole
Likestillings- og diskrimineringsombudet

Akademikerne
Befalets fellesorganisasjon
Fellesforbundet
Krigsskoleutdannede Offiserers Landsforbund
Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon
Norges Juristforbund
Norges Offisersforbund
Norges Reserveoffiserers forbund
Norsk tjenestemannslag
Personellforbundet
Tillitsmannsordningen i Forsvaret
Vernepliktsrådet
Yrkesorganisasjonenes sentrallforbund
Landsutvalget for Tillitsvalgte i Forsvaret
Nettverk for kvinnelig befal

Aleneforeldreforeningen
Folk og forsvar
Foreningen 2 Foreldre
Internasjonal kvinneliga for fred og frihet
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
JURK – Juridisk rådgiving for kvinner
KUN senter for kunnskap og likestilling
Kvinnefronten i Norge
Kvinnegruppa Ottar
Likestilling, Inkludering og Nettverk
Likestillingssenteret
MiRA – Ressurssenter for innvandrere og flyktningkvinner
Multikulturelt Initiativ- og Ressursnettverk
Norsk Kvinnesaksforening
Norges Bygdekvinnelag
Norges Lotteforbund
Reform – ressurscenter for menn
Senter for likestilling

Landsrådet for norske barne- og ungdoms-organisasjoner

PRESS – Redd Barna Ungdom

Høringsfristen var 1. april 2014. Følgende instanser har svart på høringen:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Helse- og omsorgsdepartementet
Justis- og beredskapsdepartementet
Landbruks- og matdepartementet
Nærings- og fiskeridepartementet
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet

Forsvaret
Forsvarsbygg
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Generaladvokaten

Levanger kommune

Landsorganisasjonen i Norge
Fellesforbundet
Norges Offisersforbund
Norsk tjenestemannslag
Personellforbundet
Tillitsmannsordningen i Forsvaret

Internasjonal kvinneliga for fred og frihet
Norsk kvinnesaksforening
Reform – ressursenter for menn
Kvinner Frivillige Beredskap

Høringsinstansenes merknader til de enkelte forslag i høringsbrevet omhandles tematisk i kapittel 3 og 4.

3 Innføring av verneplikt for kvinner

3.1 Gjeldende rett

Grunnloven slår fast prinsippet om allmenn verneplikt. I § 109 står det at «Enhver Statens borger er i Almindelighed lige forpligtet, i en vis Tid at verne om sit Fædreland uden Hensyn til Fødsel eller Formue. Denne Grundsætnings Anvendelse, og de Indskrænkninger den bør undergaa, bestemmes ved Lov». Bestemmelsen er kjønnsnøytral, og etter sin ordlyd pålegger den alle borgere en allmenn verneplikt.

Vernepliktsloven § 3 første ledd angir at den vernepliktige er norsk mannlig statsborger i alde-

ren 19 til 44 år. Av bestemmelsens andre ledd fremgår det at verneplikten også kan pålegges menn som uten å være norske statsborgere hører hjemme her i riket. Slike vernepliktige vil imidlertid være fri for militærtjeneste så lenge staten er i krig med det land hvor vedkommende er, eller sist var, statsborger. Verneplikten består av tre hovedelementer: utskrivning, førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste. Kvinner har i dag sesjonsplikt, men er ikke pålagt verneplikt. Førstegangstjenesten er frivillig for dem.

Kvinner som frivillig tjenestegjør i Forsvaret har i dag mobiliserings- og tjenesteplikt i samsvar med vernepliktsloven § 4 fjerde ledd. Mobiliserings- og tjenesteplikt innebærer plikt til å la seg disponere i Forsvarets styrkestruktur, inkludert Heimevernet, samt å delta på øvelser og kurs knyttet til disponeringen. I dag påtar kvinner seg de samme forpliktelser i fred og krig som vernepliktige menn når de har skrevet under kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell. Særskilte bestemmelser for kvinnelig militært personell følger av vernepliktforskriften kapittel 3. Ved å underskrive kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell binder kvinnene seg til å fullføre førstegangstjenesten og repetisjonsøvinger, og til å la seg mobiliseringsdisponere med tjenesteplikt i krig.

Vernepliktsloven § 11 første ledd regulerer når førstegangstjenesten skal avtjenes. Ordningen med vernepliktig akademisk befal (VAB) kan utledet av vernepliktsloven § 11 andre ledd. Her benyttes betegnelsen «vernepliktig med sivil opplæring av betydning for Forsvarets behov» for å angi en gruppe vernepliktige hvis ordinære tjenestetid kan oppdeles. Det henvises videre til § 10 andre ledd, hvor denne gruppen betegnes som vernepliktige med sivil utdanning som minst tilsvare eksamen fra videregående skole, studieretning for allmenne fag eller ingeniørhøgskole. Kongen gir nærmere regler om utfylling av disse bestemmelsene og om tjenestevilkår og gradsplassering for denne gruppen vernepliktige. I vernepliktforskriften er det gitt utfyllende bestemmelser om VAB-ordningen.

Heimevernloven § 4 regulerer hvem som har plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet. Kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret har 19 måneder lang tjenesteplikt. Mobiliserings- og tjenesteplikt innebærer også en plikt til å la seg disponere til Heimevernet. De 12 første månedene av tjenesten fullføres vanligvis som førstegangstjeneste, og de resterende syv kan pålegges som repetisjonstjeneste eller årlig trening i Heimevernet.

Det følger av heimevernloven § 6 at frivillige i det tidsrom de har påtatt seg tjeneste har samme plikter og tjenestevilkår som pliktige heimevernssoldater. Frivillige som ikke har fylt 18 år, skal likevel ikke gis opplæring eller delta i stridsrelatert virksomhet. De skal straks fritas fra tjeneste dersom riket er i krig, krig truer eller Forsvaret, eller noen del av det, er beordret satt på krigsfot. Hvis krig eller fare for krig inntreffer i dette tidsrommet, er de frivillige som har fylt 18 år, etter Kongens nærmere bestemmelse, forpliktet til å fortsette på samme vilkår ut over den påtatte tjenestetid, så lenge forholdene gjør det nødvendig. For kvinnelige frivillige gjelder de begrensninger med hensyn til tjenestens art mv. som fastsettes av Kongen med Stortingets samtykke.

3.2 Nordisk rett

Sverige har fra 1. juli 2010 endret verneplikten i fredstid. Alle 18 år gamle svenske statsborgere, både kvinner og menn, er pålagt å sende inn opplysninger om sine personlige forhold i et elektronisk spørreskjema. Opplysningene samles inn for det tilfellet at verneplikten eventuelt skulle reaktiveres. Frivillige kan gjennomføre tre måneders grunnleggende militær utdanning (GMU) med påfølgende tjeneste i Forsvaret.

Danmark har verneplikt for menn. Alle danske menn med fast opphold i Danmark blir automatisk innkalt til Forsvarets Dag det året de fyller 18 år. Forsvarets Dag erstatter det som tidligere het sesjon. Alle 18 år gamle kvinner får informasjon om Forsvaret og Forsvarets Dag. Det er ikke verneplikt for kvinner, men kvinner har rett til å gjennomføre vernepliktstjenesten på lik linje med menn. Kvinner kan frivillig velge å bli ansatt på vernepliktslignende vilkår, men er ikke bundet av plikten. Kvinner kan for eksempel velge å si opp sin vernepliktsavtale underveis.

Finland har verneplikt for menn og frivillig militærtjeneste for kvinner. En forutsetning for å avtjene frivillig militærtjeneste er at man har finsk statsborgerskap, er mellom 18 til 29 år, og har helsetilstand og andre egenskaper som er egnet for militær trening. Kvinner som avtjener frivillig militærtjeneste, tjenestegjør under samme vilkår som vernepliktige menn. Etter tjenestegjøring overføres kvinnene til «reserven» og kan beordres til repetisjonsøvelser på samme vilkår som menn. En kvinne som fullfører militærtjenesten er underlagt den finske vernepliktsloven ut det året hun fyller 60.

3.3 Folkerettslige forpliktelser

FNs Sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet 31. oktober 2000. Det var første gang i FNs historie at Sikkerhetsrådet tok stilling til spørsmål omkring kvinners rolle og erfaringer i væpnet konflikt.

Resolusjonen har som overordnet mål å øke kvinners deltakelse og innflytelse i arbeidet med å forebygge, håndtere og løse konflikter. Resolusjonen skal også bidra til å ivareta kvinners menneskerettigheter under flukt, i krig og konflikt, og integrere kjønnsperspektivet i fredsbyggende arbeid.

Resolusjonen bekrefter kvinners viktige rolle for å forebygge og løse konflikter og drive fredsbygging. Den understreker hvor viktig det er at kvinner deltar på lik linje med menn og er fullt involvert i alle tiltak for å opprettholde og fremme fred og sikkerhet. Resolusjonen bekrefter også at kvinner må delta mer i beslutningsprosesser for å kunne forebygge og løse konflikter.

3.4 Departementets høringsnotat

Det er i høringsnotatet redegjort for at verneplikten innebærer en plikt til å stå til disposisjon for nasjonen i alderen 19 til 44 år (55 år for vernepliktige befall). Verneplikten består i fred av tre hovedelementer: utskrivning, førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste. I dag er kvinner pålagt utskrivningsplikt. Førstegangstjeneste kan avtjenes etter frivillighet. Samlet tjenestetid er begrenset til 19 måneder, der de 12 første månedene normalt fullføres som førstegangstjeneste. De gjenværende 7 månedene kan gjennomføres som repetisjonstjeneste eller årlig trening i Heimevernet eller Forsvaret for øvrig. Over halvparten av de som fullfører førstegangstjeneste blir overført til Heimevernet.

Innføring av allmenn verneplikt innebærer at verneplikten gjelder for både kvinner og menn. Dette forutsetter at kvinner pålegges førstegangstjeneste og repetisjonstjeneste på lik linje med menn. Innføring av verneplikt for kvinner nødvendigvis endringer i vernepliktsloven §§ 3 og 4 og heimevernloven §§ 4 og 6. Disse lovendringene gjør verneplikten allmenn og fordrer nødvendige endringer i alle øvrige lovbestemmelser som retter seg mot vernepliktige. Ved innføring av sesjonsplikt for kvinner ble kap. III i vernepliktsloven gjort gjeldende for kvinner på lik linje med menn. Ved innføring av allmenn verneplikt vil innholdet i lovene gjelde likt for begge kjønn. Selv om innføring av allmenn verneplikt innebærer en realitetsendring, herunder at vernepliktsloven i

sin helhet vil gjelde for kvinner, er det ikke nødvendig å gjøre endringer i alle bestemmelser i loven. Noen bestemmelser er allerede kjønnsnøytrale, slik at de vil gjelde for kvinner uten at det er nødvendig å gjøre endringer, jf. eksempelvis § 17.

Vernepliktsloven § 3 angir hvem verneplikten gjelder for. Dagens bestemmelse bygger på at verneplikten kun gjelder for menn. I høringsnotatet foreslås det endringer i bestemmelsen slik at verneplikten også omfatter kvinner. Departementet har foreslått at ordet «mannlig» i § 3 første ledd fjernes, og at ordet «mann» i § 3 andre ledd endres til «enhver». For å gjøre § 3 første ledd generell og anvendelig også for kvinner, har departementet foreslått at norsk statsborger skrives i flertallsform, slik at ordet «de» kan benyttes fremfor «han». I § 3 andre ledd foreslås det at «enhver» benyttes istedenfor «menn» og at «vedkommende» benyttes istedenfor «han».

Innføring av verneplikt for kvinner innebærer at også kvinner kan bli antatt som frivillige i militære stillinger eller som elever ved militære skoler før den ordinære vernepliktsalder. Departementet har derfor foreslått endringer i § 4 tredje ledd.

Departementet foreslår at verneplikt for kvinner gjøres gjeldende for kvinner født i 1997 eller senere. Loven kan ikke gis tilbakevirkende kraft og det er viktig med forutsigbarhet for dem endringene vil gjelde for. Departementet anser det som viktig at kvinner som vil bli innkalt til førstegangstjeneste på forhånd har fått tilstrekkelig informasjon om at de er vernepliktige. Kvinner blir i dag informert om at de er sesjonspliktige. 1997-kullet er det første kullet som vil kunne få informasjon av Forsvaret om at de er vernepliktige før de innkalles til sesjon. Dette innebærer at de første kvinnelige vernepliktige vil kunne møte til førstegangstjeneste fra juli 2016. Disse kvinnene vil få en verneplikt på lik linje med menn.

Kvinner som er født før 1. januar 1997, og som frivillig gjennomfører eller har gjennomført førstegangstjeneste, vil fortsatt være tjenestepliktige, og ikke vernepliktige, etter at endringene har trådt i kraft. Det samme gjelder for de kvinnene som allerede tjenestegjør i Forsvaret. Dagens bestemmelser som gjelder tjenestepliktige kvinner må derfor videreføres. Departementet foreslår at dette fremgår av en overgangsbestemmelse som vil regulere tjenestepliktige som er født før 1. januar 1997. På bakgrunn av dette foreslås § 4 fjerde ledd opphevet, og videreført i en ny overgangsbestemmelse. I første ledd i ny § 50 a foreslås det derfor at verneplikten gjelder for kvinner født fra 1. januar 1997. I bestemmelsens andre ledd foreslås det at kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret, og som er

født før 1. januar 1997, har styrkedisponerings- og tjenesteplikt. Kvinner født før 1. januar 1997 er forpliktet til å la seg registrere og klassifisere. Utskrivningsplikten foreslås regulert i andre ledd.

Heimevernloven § 4 bygger på at det er menn som har plikt til å tjenestegjøre i Heimevernet. Innføring av allmenn verneplikt innebærer at kvinner har plikt til å tjenestegjøre i Heimevernet på lik linje med menn. Departementet foreslår å erstatte «menn» i andre ledd med «enhver», og «menn» i tredje ledd med «vedkommende».

Heimevernloven § 5 regulerer hvem som kan tjenestegjøre som frivillig i Heimevernet. For å kjønnsnøytralisere bestemmelsen foreslår departementet at «menn og kvinner» erstattes med «enhver».

Heimevernloven § 6 regulerer tjenesteplikten til frivillige i Heimevernet. Av § 6 andre ledd siste punktum fremgår det at for kvinnelige frivillige gjelder de begrensninger med hensyn til tjenestens art mv. som fastsettes av Kongen med Stortingets samtykke. Siden det ikke lenger eksisterer slike begrensninger i tjenesten, har departementet foreslått at § 6 andre ledd siste punktum oppheves.

Departementet har samtidig overveid behovet for å endre ord og uttrykk som ikke er kjønnsnøytrale. Ved innføring av sesjonsplikt for kvinner ble det foretatt kjønnsnøytralisering av enkelte ord og uttrykk i vernepliktsloven. For å legge til rette for verneplikt for kvinner er det imidlertid behov for å gjøre flere justeringer i en rekke bestemmelser, som etter gjeldende regler utelukkende gjelder menn. Ved innføring av sesjonsplikt for kvinner eksisterte det fortsatt et skille i loven mellom bestemmelser som gjaldt for ett kjønn og bestemmelser som gjaldt for begge kjønn. «Menn og kvinner» ble brukt for å understreke at utskrivningsplikten også omfattet kvinner. Innføring av verneplikt for kvinner medfører at loven i sin helhet vil gjelde for begge kjønn. Det vil derfor være naturlig å endre bestemmelser som bruker formuleringen «menn og kvinner», slik at det ikke skal skape tvil om at bestemmelsene gjelder kvinner bare der dette uttrykkelig er nevnt. Det er på denne bakgrunn foreslått mindre endringer i vernepliktsloven §§ 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 20, 35, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 46 og 48.

Det er flere teknikker som kan benyttes for å oppnå en mer kjønnsnøytral språkbruk, jf. Justisdepartementets veileder *Lovteknikk og lovforberedelse*. Ordet «han» er tidligere ofte blitt brukt slik at det omfatter både kvinner og menn. Departementet har foreslått at «han» og «han eller hun» endres til substantivet det blir vist til, for eksem-

pel «den utskrevne», jf. vernepliktsloven § 37 andre ledd. Andre steder har departementet foreslått at «han», «ham», «han eller hun» og «ham eller henne» endres til «vedkommende», jf. vernepliktsloven §§ 3, 6, 11, 20, 37, 39, 43 og 48. I noen tilfeller kan bruken av «vedkommende» rent språklig være lite heldig. Ved innføring av allmenn verneplikt har departementet valgt å gjøre lovene gjennomgående kjønnsnøytrale av hensyn til konsekvent språkbruk, og for tydelig å markere at lovene gjelder for begge kjønn. I vernepliktsloven § 7 har departementet foreslått at «han» og «ham» endres til «de» og «dem» da det har latt seg gjøre å skrive i flertallsform uten å gjøre omfattende endringer i teksten. Bruken av flertallsform er også benyttet i vernepliktsloven §§ 3 og 5.

3.5 Høringsinstansenes syn

3.5.1 Om innføring av verneplikt for kvinner

Flertallet av høringsinstansene støtter eller har ingen merknader til forslaget om å innføre allmenn verneplikt. *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Forsvarsbygg, Kvinners Frivillige Beredskap, Landsorganisasjonen i Norge, Norges Offisersforbund, Norsk tjenestemannslag, Reform ressursenter for menn og Tillitsmannsordningen i Forsvaret* støtter lovforslaget om å innføre verneplikt for kvinner.

Norsk kvinnesaksforening, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet og Generaladvokaten er imot forslaget om å innføre verneplikt for kvinner. *Generaladvokaten* er likevel forberedt på å delta i gjennomføringen av allmenn verneplikt innenfor rammen av sine oppgaver, dersom forslaget blir vedtatt:

«Det hører med til Den militære påtalemyndighetens oppgaver å håndheve de pliktene verneplikten medfører. Dette er ikke bare plikten til å møte opp til førstegangstjeneste i fred, men også de pliktene en eventuell krig medfører.

[...]

Det er av og til vanskelig å få domstoler til å forstå at verneplikten er en plikt og ikke en frivillig sak. En lovendring som foreslått vil i hvert fall ha den fordel at det blir tydelig for alle at de lovgivende myndigheter har tatt et klart standpunkt for verneplikten.»

Norsk kvinnesaksforening stiller spørsmål om hvorfor verneplikten skal utvides til kvinner, når bare et lite mindretall av menn avtjener sin:

«Kvinner gjør en viktig samfunnsnyttig innsats gjennom graviditet, fødsel og amming. I tillegg har kvinner fortsatt det tyngste ansvaret for ulønnet omsorg for barn, sjuke og gamle. Selv om kvinner ofte er dobbeltarbeidende, tjener de i Norge i dag fortsatt mindre enn menn, de eier mye mindre, har lavere pensjon og er underrepresentert i stillinger med makt og innflytelse. Å pålegge kvinner en ny byrde som verneplikt i denne situasjonen er ikke bare urimelig. Det er det motsatte av likestilling, fordi det kan forsterke de økonomiske og sosiale kjønnsforskjellene. Det å behandle ulike grupper helt likt, kan faktisk bidra til å øke ulikhetene mellom dem.

Dagens utfordring er å styrke kvinners makt og innflytelse, legge til rette for bedre omsorgspraksis og verdier som likeverd. Ikke minst er det viktig å styrke arbeidet for forebygging og ikke-voldelig løsning av konflikter, nedrustning og fredsbygging. Her trengs kloke styresmakter og entusiastiske unge som vil bygge framtida.»

Internasjonal kvinneliga for fred og frihet er overbevist om at framtidens samfunn må innrettes mot fredsbygging og ikke-voldelig konfliktløsning, og er derfor prinsipielt i mot verneplikt for kvinner:

«Samfunnet må ha et forsvar, men framtidens sikkerhetsbehov kan ikke møtes med stadig mer teknologisk militærmakt. *Institusjonen Forsvaret* må endres og moderniseres. Som alternativ til militær kompetanse må de vernepliktige kunne velge kompetanse for ikkevoldsforsvar, konflikthåndtering, og praktisk innsats ved ulykker og miljøskader. Både kvinner og menn trenger slik kompetanse. Et samfunnsforsvar med allmenn verneplikt har da en viss mening. Slik er det ikke i dag.»

3.5.2 Implementering av verneplikt for kvinner

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap påpeker at allmenn verneplikt vil få betydning for overføring av personell til Sivildforsvaret:

« [...]

allmenn verneplikt for kvinner og menn vil styrke grunnlaget for rekruttering av personell også til Sivildforsvarets avdelinger fordi Sivildforsvarets myndigheter vil få tilgang på hele årskull, ikke bare menn. Videre mener vi det er viktig at fordeling av tjenestedyktige til Sivildforsvaret tydelig hjemles i ny vernepliktslov, som

også er foreslått i utkast til endret vernepliktslov § 22, fordi fordeling av personell ut ifra et rasjonaliseringssynsspunkt bør gjøres sentralt via FPVS.»

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet mener allmenn verneplikt er et egnet tiltak for å øke kvinne-rekrutteringen i Forsvaret:

«Forsvaret er ein sektor som tradisjonelt har vore og framleis er svært mannsdominert, både på grunnplanet og i særleg grad på toppnivå. Kvinnedelen i forsvaret er på om lag 8 prosent og blant eliten er kvinnedelen på 4 prosent. Bufdir understrekar at kjønnsnøytral verneplikt kan tenkjast å vera ein føresetnad og eit tiltak for å auka kvinnerekruttering til leiarstillingar, men at tiltaket ikkje nødvendigvis er tilstrekkeleg. Kjønnsnøytral verneplikt er ei lovendring som derfor bør gå hand i hand med andre tiltak for å sikra betre kjønnsbalanse. Det er viktig å rekruttera kvinner til sektoren, men det er like viktig å sørgja for at dei kvinnene som blir rekruttererte har dei same moglegheitene til å trivast, kjenna seg inkluderte og gjera karriere som menn.»

I samme retning uttaler *Kvinnens Frivillige Beredskap*:

« [...]

det er viktig at vårt forsvar speiler det samfunn som skal forsvares. Da må det flere kvinner inn i Forsvaret på alle nivåer. Forsvaret vil være tjent med å kunne velge ut de best egnede og motiverte rekruttene, uavhengig av kjønn.»

Generaladvokaten uttaler at innføring av verneplikt for kvinner kan reise nye problemstillinger i samfunnet.

«Innføring av verneplikt for kvinner kan gå uten større problemer. Men det kan også medføre nye problemstillinger knyttet til omsorgsansvar og overbevisningsgrunner, som for eksempel kan gå ut på at man ikke er pasifist men at man med utgangspunkt i livssyn eller andre prinsipielle overveielser har en overbevisning om at militærtjeneste er en sak for menn, ikke for kvinner. Dette får vise seg når og hvis det blir aktuelt.»

Reform – ressursenter for menn stiller spørsmål ved om det kun er de fremlagte lovendringene som utgjør regjeringens forberedelser til de utfor-

dringene det er grunn til å anta at innføringen av allmenn verneplikt vil medføre:

«Reform etterlyser derfor et oppfølgende arbeid for å sette Forsvaret og det norske samfunnet i stand til å møte kjente og ukjente problemstillinger når verneplikten vil komme til å omfatte all norsk ungdom, uavhengig av kjønn – men også tro, legning og andre ulikheter.

[...]

Forsvaret har allerede en del erfaring med å håndtere utfordringene det flerkulturelle samfunnet gir, i form av blant annet kulturelle og religiøse forskjeller. Når kjønnsdimensjonen kommer i tillegg til dette, skapes nye utfordringer. Det er velkjent at de kulturelle og religiøse forventningene til jenter er av en annen, og ofte mer inngripende karakter enn tilfellet er med gutter med samme bakgrunn. Forsvaret må settes i stand til å håndtere dette, slik at verneplikten for kvinner blir reell, og ikke raskt blir utfordret av krav om fritak på grunn av religiøse eller andre forhold. Enkelt sagt må Forsvaret bidra til reell integrering i det norske samfunnet, ikke assimilering.»

[...]

Også spørsmålet om seksuell legning vil kunne bety en øket utfordring ved innføringen av allmenn verneplikt. Forsvaret må legge til rette for andre kjønnsuttrykk enn det som representeres av majoritetsetniske heterofile kvinner og menn. Her står det mye tilbake å gjøre allerede med dagens vernepliktsordning.»

[...]

Dersom allmenn verneplikt i Norge skal bli en reell, universell ordning, og ikke raskt bli gjennomhullet av mangel på beredskap og kompetanse til å møte utfordringene den også gir er det nødvendig med et oppfølgende arbeid fra regjeringen. Gitt den raske innfasingen det legges opp til, er det desto viktigere at et slikt arbeid gis prioritet.

Skjer ikke dette, vil allmenn verneplikt kunne utvikle seg til i realiteten å bli en innnevrende ordning, der alle som ikke passer inn i en for trang mal, vil henvises til fritak og alternativ tjenestegjøring.»

Tillitsmannsordningen i Forsvaret har pekt på informasjonsbehovet som innføringen av allmenn verneplikt medfører:

«Ettersom endringene vil ha stor innverknad på mange kvinner, er det særs viktig at det vert

gjøve tilstrekkeleg med informasjon. I ein overgangsperiode vil ein oppleve å ha både kvinnelege vernepliktige og frivillige tenestepliktige inne til same tid. Difor må all informasjon være klar og tydeleg, og ikkje minst lett tilgjengeleg, for kvinner frå og med 97-kullet så snart som råd.»

3.5.3 Merknader til lovforslaget

Flere av høringsinstansene støtter eller har ingen merknader til lovforslaget.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap støtter innføring av kjønnsnøytrale begrep som «befal» og «enhver», mv.

Justis- og beredskapsdepartementet har merknad til forslaget om å fjerne «han eller hennes» i vernepliktsloven § 48 nr. 3.

«Det gjøres oppmerksom på at dette vil påvirke meningsinnholdet. Bestemmelsen vil kunne forstås slik at den ikke bare dekker den enkeltes utskrivnings- eller vernepliktsforhold, men også andres. Det fremkommer ikke av forslaget om dette er tilsiktet.»

I likelydende høringsuttalelser støtter *Landsorganisasjonen i Norge* og *Norsk tjenestemannslag* de endringer departementet foreslår i vernepliktsloven og heimevernloven:

«Endringene er videre en harmonisering av begrepsapparatet som benyttes i dag og som er en nødvendig tilpasning til dagens forsvar og de endringer som er skjedd i løpet av de siste 15–20 år fra mobiliseringsforsvar til innsatsforsvar.»

3.5.4 Økonomiske konsekvenser ved innføring av allmenn verneplikt

Landsorganisasjonen i Norge, *Norges Offisersforbund* og *Norsk tjenestemannslag* har uttalt seg om de økonomiske konsekvensene som følge av allmenn verneplikt.

Norges Offisersforbund uttaler:

«Vi mener det er påkrevd at de ekstra kostnadene som følger av endringer, gis som tilleggsfinansiering utover LTP rammene.»

Landsorganisasjonen i Norge og *Norsk tjenestemannslag* er enig i at innføring av allmenn verneplikt vil medføre økonomiske konsekvenser:

«Vi er usikker på om de tallstørrelser departementet gjengir er dekkende for de kostnader Forsvaret blir påført ved innføring av allmenn verneplikt.»

De er derfor

«bekymret for om disse kostnadene vil få konsekvenser for forsvarets øvings- og treningsvirksomhet, dersom Forsvaret ikke får dekket disse kostnadene ved ekstraoverføringer over statsbudsjettet.»

Landsorganisasjonen i Norge og *Norsk tjenestemannslag* uttaler:

«Videre er det en åpenbar konsekvens at en øket andel kvinner som gjennomfører verneplikt vil påvirke styrkebrønnen av vernepliktige som kan overføres blant annet til tjeneste i Heimevernet. Allerede nå er det en bekymring om antallet vernepliktige som gjennomfører verneplikt er stor nok til å dekke behovet for tilførsel til Heimevernet for å opprettholde Stortingets vedtak om en styrke på 45.000 personell. En øket andel av kvinner vil føre til at denne styrkebrønnen vil bli ytterligere redusert, blant annet på grunn av omsorgsansvar for barn. En konsekvens kan bli at departementet må vurdere en økning av antall vernepliktige som innkalles til førstegangstjeneste, enten ved ordinær tjeneste, eller ved å gjenopprette Heimevernets rekruttskole.»

3.6 Departementets vurderinger

Innføring av verneplikt for kvinner er vedtatt av Stortinget. Verneplikt forbeholdt menn er etter departementets oppfatning i strid med det norske samfunnets prinsipper om at plikter og rettigheter er uavhengig av kjønn. Innføringen av verneplikt for kvinner gjør Norge til et foregangsland innen likestilling. Bedre kjønnsbalanse og et større mangfold er i tråd med våre etiske prinsipper og samfunnsverdier.

Verneplikten er begrunnet i Forsvarets behov. De vernepliktige tjenestegjør i alle forsvarsgrenene. Det er viktig at allmenn verneplikt bidrar til å dekke Forsvarets framtidige kompetansebehov. For at Forsvaret skal kunne løse sine oppgaver og fortsatt ha høy operativ evne, må det rekrutteres medarbeidere fra et bredere segment i samfunnet enn i dag. Et moderne og høyteknologisk forsvar med nytt operasjonsmønster medfører andre behov for kompetanse og ferdigheter

hos personellet. Soldatrollen i vår tid, og i fremtiden, krever eksempelvis både operative ferdigheter, gode sosiale evner, en bredere kulturforståelse og høy etisk standard for oppdragene Forsvaret skal utøve både hjemme og ute.

Verneplikten er en meget viktig rekrutteringsmekanisme for Forsvaret. Samtidig er det en ambisjon at kvinneandelen i Forsvaret skal økes. Uten verneplikten og førstegangstjenesten ville det antageligvis vært færre søkere til både befalskolene og krigsskolene. Det er viktig at Forsvaret kan trekke på den kompetansen som finnes i det norske samfunnet, både blant kvinner og menn. Økt mangfold og flere kvinner er helt nødvendig for at Forsvaret skal kunne løse framtidens oppgaver. Bedre kompetanse og bredere erfaring vil kunne bidra positivt til Forsvarets primær-oppgave som er å levere økt operativ evne.

Mangfold er viktig for Forsvarets forankring i befolkningen. Forsvaret bør være gjenkjennbart i det samfunnet det er satt til å verne. Det betyr at Forsvaret bør være representert av både kvinner og menn. Allmenn verneplikt vil kunne bidra til bredere forankring, og på den måten være mer representativ for hele befolkningen.

Enkelte høringsinnspill til lovforslaget stiller spørsmål ved innføring av verneplikt for kvinner, med bakgrunn i en bekymring for utfordringer knyttet til blant annet kjønn, etnisitet og religion. Dette er et tema som departementet og Forsvaret har stort fokus på allerede. Selv om verneplikt for kvinner er nytt, er hverken problemstillinger knyttet til kjønn, etnisitet eller religion nye utfordringer for Forsvaret. Departementet og Forsvaret arbeider kontinuerlig med disse temaene på en bred og grundig måte. Forsvaret har behov for mangfold i sin organisasjon, og det arbeides med å legge til rette for dette. I forbindelse med innføringen av verneplikt for kvinner iverksettes målrettede tiltak for at gjennomføringen skal skje på en god måte.

Implementering av allmenn verneplikt vil bygge videre på dagens vernepliktsordning. Det vil si at Forsvarets behov er styrende for hvem som kalles inn til, og gjennomfører, førstegangstjeneste. Ambisjonen om en økt kvinneandel i Forsvaret ligger fast, både for befal, vervede og menige. Videre vil departementet følge opp regjeringens målsetting om å modernisere og videreutvikle innholdet og gjennomføringen av verneplikten.

Kommunikasjon er et av de viktigste tiltakene departementet og Forsvaret jobber med i forbindelse med innføringen av verneplikt for kvinner.

Lovforslaget medfører at en helt ny gruppe blir vernepliktige, selv om kun en andel blir innkalt til førstegangstjeneste. Departementet og Forsvaret har derfor et ansvar for å gjøre de nye vernepliktige bevisste på tjenestens innhold og omfang. Samtidig ligger det også en mulighet til å informere om Forsvarets rolle og samfunnsansvar. Det arbeides videre, både i departementet og i Forsvaret, med tilpasninger av tjenesten til allmenn verneplikt.

Departementet er enig med Justis- og beredskapsdepartementet om at endringen i vernepliktsloven § 48 nr. 3, herunder forslaget om å fjerne «han eller hennes» kan påvirke meningsinnholdet. Dette er ikke tilsiktet. Endringen er ikke ment å innebære en realitetsendring. For å klargjøre dette tilføyes «vedkommende» i nr. 3, slik at det klargjøres at bestemmelsen kun viser til den enkeltes utskrivnings- og vernepliktsforhold.

Endringer i § 30 tredje ledd om å endre «menn» til «de» og § 31 første ledd om å endre «han» til «vedkommende» er ikke tatt med i høringsnotatet. Endringene foreslås i tråd med øvrige endringer for å kjønnsnøytralisere loven. Departementet mener at endringene ikke er av en slik karakter at de nødvendiggjør at bestemmelsene må sendes på ny høring.

Flere av høringsinstansene har påpekt at de økonomiske konsekvensene må dekkes med en tilleggsfinansiering. Norsk tjenestemannslag og Landsorganisasjonen i Norge er bekymret for om de tallstørrelser departementet gjenga i høringskrivet er dekkende for de kostnader Forsvaret vil bli påført ved innføring av allmenn verneplikt. De er derfor bekymret for om disse kostnadene vil få konsekvenser for forsvarets øvings- og treningsvirksomhet.

Økt antall kvinner kan gi utfordringer. For å imøtekomme dette er det satt i gang et arbeid for tilpasning av vernepliktsordningen, herunder gjennomføring av førstegangstjenesten.

Departementet har også igangsatt et arbeid med å gjennomgå seleksjonskriteriene og eventuelt se på ulike tiltak for førstegangstjenesten, herunder å utrede økonomiske og administrative konsekvenser.

Det har ikke kommet høringsinnspill som går imot de foreslåtte endringene i vernepliktsloven §§ 5, 6, 7, 11, 12, 20, 35, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 46 og heimevernloven §§ 5 og 6. Det har heller ikke kommet merknader til ordlyden i vernepliktsloven §§ 3 og 4. De foreslåtte endringsforslagene i høringsnotatet fremmes derfor uten endringer.

4 Lovtekniske endringer og endringer som følge av samfunnsutviklingen

4.1 Gjeldende rett

Vernepliktsloven § 2 regulerer Forsvarets inn- deling og oppbud. Forsvaret har to oppbud, med unntak av Marinen som har ett. Oppbudene skal tjene til forsvar av landets interesser hvor som helst det kreves. Første oppbud, det vil si linjen, består av de vernepliktige i alderen 19 til 34 år og brukes i den egentlige felthær. Andre oppbud, landvernet, består av de vernepliktige i alderen 35 til 44 år og brukes i det vesentlige til lokale fel- tavdelinger. Krigsforsterkningen omfatter tje- nestedyktige i alderen 18 til 55 år som ikke tilhø- rer de faste oppbud. Den er ikke organisert i fred og kan brukes til å utfylle de faste oppbud. I Hei- mevernet kan det delta personer fra fylte 17 år som ved mobilisering ikke skal tjenestegjøre i andre deler av Forsvaret. Av § 2 andre ledd siste punktum fremgår det at oppbudsinndelingen ikke gjelder for befalingsmenn.

Vernepliktsloven § 8 fastsetter verneplikt for befal. Utfyllende bestemmelser følger av verne- pliktforskriften kapittel 4 om befalskategorienes forhold til verneplikt og tjenestepunkt. Av § 8 tredje ledd fremgår definisjonen på fastlønnede befal som også forstås som engasjert, vervet og åremålstil- satt befal. Av § 8 siste ledd fremgår det at for kvin- nelig militært personell gjelder de begrensninger med hensyn til tjenestens art mv. som fastsettes av Kongen med Stortingets samtykke.

Vernepliktsloven § 11 første ledd bestemmer at førstegangstjenesten skal avtjenes uten unødige opphold. Videre fremgår det at den «så vidt gjør- lig» skal være avsluttet innen utløpet av det år den vernepliktige fyller 22 år.

Vernepliktsverkets oppgaver følger av verne- pliktsloven § 22, som blant annet omfatter innrulle- ring av utskrivningspliktige og rulleføring av alle utskrivningspliktige og vernepliktige, samt krigsforsterkningen.

Vernepliktsloven § 25 regulerer tidspunktet for når innrulling tidligst kan foretas. Innrulle- ringen foretas ikke tidligere enn i året forut for utskrivningsåret, med mindre Kongen på grunn av særlige forhold bestemmer noe annet.

Vernepliktsloven § 27 omhandler tidspunktet for når sesjon skal finne sted. Sesjon holdes etter innrulling av ny årsklasse, og gjennomføres i to deler.

Av vernepliktsloven § 33 fremgår hvordan tje- nestedyktige bør fordeles til Forsvarets ulike

avdelinger. Etter § 33 andre ledd skal sjømenn i utgangspunktet fordeles til Marinen.

Vernepliktsloven § 36 regulerer Verneplikts- verkets adgang til å føre hovedrolle over alle utskrivningspliktige og vernepliktige.

Vernepliktsverkets hjemmel til å innhente per- sonopplysninger til bruk ved utskrivning, rullefø- ring og innkalling til tjeneste følger av § 46. Videre regulerer bestemmelsen politiets, mønstrings- myndighetenes og utenriksstasjonenes medvir- kningsplikt. I tillegg hjemler den enhver leges plikt til å bistå ved sesjon.

Vernepliktsloven § 48 regulerer hvilke sank- sjoner man kan bli møtt med ved brudd på bestemmelsene i vernepliktsloven.

Alle vernepliktige som forutsettes å ikke bli innkalt til annen militærtjeneste hverken i fred, ved mobilisering eller i en viss tid etter mobilise- ring, har plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet etter heimevernloven § 4.

Heimevernloven § 15 gir avdelinger utenom Heimevernet anledning til å disponere over spesi- elt opplærte heimevernssoldater i vernepliktig alder ved mobiliseringsoppsetning eller i krig.

4.2 Departementets høringsnotat

I høringsnotatet er det foreslått endringer i verne- pliktsloven §§ 2, 8, 11, 22, 25, 27, 36, 46 og 48, samt heimevernloven § 6 som følge av endringer og omstillinger i Forsvaret og samfunnet for øvrig.

Begrepet «befalingsmenn» i vernepliktsloven §§ 2 og 8 har stått uendret siden vernepliktsloven trådte i kraft i 1953. I forbindelse med vedtakelsen av vernepliktforskriften gikk man bort fra beteg- nelsen «befalingsmenn». For å gjøre begrepet kjønnsnøytralt og i tråd med dagens begrepsbruk har departementet foreslått at «befalingsmenn» i § 2 andre ledd siste punktum endres til «befal».

Vernepliktsloven § 8 er ikke oppdatert i hen- hold til dagens befalsordning og forsvarspersonel- lovens begrepsbruk. Departementet har foreslått å oppdatere og forenkle bestemmelsen i tråd med forsvarspersonelloven, herunder å endre «mobili- seringsplassering» til «styrkedisponering». Videre har departementet foreslått at § 8 tredje ledd siste punktum strykes, idet definisjonen av tilsatt befal fremgår av forsvarspersonelloven. Det er også foreslått å oppheve § 8 siste ledd siste punktum. Bestemmelsen er ikke lenger aktuell fordi det i dag ikke gjelder slike begrensninger i tjenesten for kvinnelig militært personell.

For å forenkle språket, har departementet foreslått at «så vidt gjørlig» erstattes med «om mulig» i § 11 første ledd andre punktum.

Det er foreslått at begrepet «hovedrulle» i vernepliktsloven kapittel III endres til «verneplikts- og tjenesteregisteret». Dette for å gi et bedre bilde av registerets innhold og bruk, samt tilpasse begrepsbruken til dagens teknologi og bestemmelser for registrering av personopplysninger. I vernepliktforskriften brukes imidlertid både begrepet «registrering» og «rulleføring». Departementet har ikke ansett det som nødvendig å videreføre begrepet «rulleføring» all den tid begrepet «hovedrulle» ikke lenger benyttes. I tillegg er det «verneplikts- og tjenesteregistrering» som rent faktisk ligger i begrepet «rulleføring». Videre gir «verneplikts- og tjenesteregistrering» et mer konkret uttrykk for innholdet i begrepet enn det generelle begrepet «registrering» som favner vidt. Der det klart fremgår av innholdet, og det fremstår som overflødig å skrive «verneplikts- og tjenesteregistrering», er det naturlig å bruke «registrering».

I vernepliktsloven § 22 er det derfor foreslått at «Registreringen» erstatter begrepet «Innrulleringen» og at «Verneplikts- og tjenesteregistrering» erstatter begrepet «Rulleføring». Tilsvarende endringer er foreslått i §§ 25, 27, 36 og 46.

I vernepliktsloven § 27 er det foreslått at «sesjonens første del» og «sesjonens andre del» gjennomgående endres til «sesjon del 1» og «sesjon del 2» i tråd med vernepliktforskriftens begrepsbruk.

I vernepliktsloven § 33 er det foreslått at «sjømenn», i bestemmelsens andre ledd, endres til «sjøfolk» i samsvar med sjømannslovens begrepsbruk.

I vernepliktsloven § 46 foreslås tredje ledd, siste punktum opphevet. Bakgrunnen for dette er at mønstringsordningen ble avvirket i 2013.

4.3 Høringsinstansenes syn

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap er enig i at begrepsbruken i lovgivningen bør harmoniseres i tråd med samfunnsutviklingen for øvrig.

Justis- og beredskapsdepartementet har knyttet en merknad til vernepliktsloven § 48 nr. 1:

«Paragraf 48 nr. 1 viser til «§ 39 annet punktum» og «§ 39 tredje punktum». Paragraf 39 har to ledd. Paragraf 48 nr. 1 bør derfor vise til «§ 39 første ledd annet punktum» og «§ 39 første ledd tredje punktum».

Forsvaret har merknader til forslaget om å endre «innrullering» til «registrering» og «rulleføring» til «verneplikts- og tjenesteregistrering» i verne-

pliktsloven §§ 22, 25, 27 og 46. Forsvaret uttaler at «innrullering» er et innarbeidet begrep i vernepliktsforvaltningen som innebærer mer enn å registrere utskrivningspliktig i Verneplikts- og tjenesteregisteret. Forsvaret mener videre at «rulleføring» også er et begrep som er innarbeidet og blir benyttet i andre deler av totalforsvaret. På bakgrunn av dette mener de at begrepet «innrullering» og «rulleføring» bør bestå.

Landsorganisasjonen i Norge og *Norsk tjenestemannslag* er enig i at både vernepliktsloven og heimevernloven er modne for en helhetlig revisjon. I den forbindelse stiller *Norsk tjenestemannslag* spørsmål ved at denne revisjonen ikke foretas sammen med de foreslåtte endringer.

Begge organisasjonene har knyttet merknad til heimevernloven § 4:

«Når det gjelder endringene i heimevernloven ser vi imidlertid at departementet fremdeles benytter begrepet mobilisering (forslag til endring av heimevernlovens § 4) i stedet for styrkedisponering/tjenestepunkt. Det kan kanskje med fordel benyttes samme begrepsapparat i begge lover.»

4.4 Departementets vurderinger

Departementet slutter seg til Justis- og beredskapsdepartementets merknad til § 48 nr. 1 og foreslår å presisere at § 48 nr. 1 viser til § 39 «første ledd» andre punktum og § 39 «første ledd» tredje punktum.

Departementet merker seg Forsvarets kommentarer til endring av gjeldende begrepsbruk i Forsvaret. Forslaget innebærer imidlertid ingen realitetsendring. De foreslåtte begrepene «registrering» og «verneplikts- og tjenesteregistrering» er ment å ha samme innhold som «innrullering» og «rulleføring». Departementet ønsker en klargjøring og modernisering av begrepsbruken i Forsvaret, men har forståelse for at Forsvaret har et sterkt forhold til innarbeidede begreper som har lang tradisjon i etaten. Departementet har iverksatt arbeidet med en helhetlig revisjon av personellovene i forsvarssektoren (heimevernloven, vernepliktsloven og forsvarspersonelloven). I dette arbeidet skal lovene gjøres tidsmessig relevante med tanke på gjeldende organisering av Forsvaret. I tillegg skal regelverket gjøres lettere tilgjengelig og språklig oppdatert, for å sikre større forutsigbarhet og legitimitet. Av den grunn mener departementet at det kan være hensiktsmessig å se nærmere på endring av begrepsbruken under arbeidet med helhetlig revisjon av

personellovene. Departementet foreslår derfor ikke å endre denne begrepsbruken nå i vernepliktsloven §§ 20, 22, 25, 27, 46 og tittelen på kap. II.

Landsorganisasjonen i Norge og Norsk tjenestemannslag er av den oppfatning at også heimevernlovens begrepsbruk bør endres tilsvarende vernepliktsloven når det gjelder begrepet «mobilisering».

Departementet er enig i at begrepsbruken bør være lik i begge lover og foreslår derfor å endre «mobilisering» i heimevernloven § 4 nr. 1 og § 15 første punktum til «styrkeoppbygging». Dette er i samsvar med Forsvarets begrepsbruk. Ved kgl. res. av 9. desember 2005 nr. 69 ble styrkeoppbyggingssystemet for Forsvaret vedtatt. Styrkeoppbyggingssystemet er ulikt mobiliseringssystemet. Begrepet «styrkeoppbygging» omfatter handlingene fra og med ordre om aktivering gis, og til avdelingen er klar til å legges under kommando av operativ sjef. Dette spenner over hele spekteret fra å aktivere stående avdelinger til mindre oppdrag, og opp til «full styrkeoppbygging» av hele den tilgjengelige strukturen. Departementet kommer tilbake til en helhetlig revisjon av personellovene i forbindelse med det pågående arbeidet med revisjon av lovene.

Det har ikke innkommet høringsinnspill som går imot øvrige foreslåtte endringer i vernepliktsloven §§ 2, 8, 11, 22, 25, 27, 36 og 46. Departementet fremmer derfor endringsforslagene som foreslått i høringsnotatet med de endringer som er nevnt ovenfor.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

5.1 Økonomiske konsekvenser

Forsvaret har i dag i overkant av 10 prosent kvinner inne til førstegangstjeneste. Regjeringens ambisjon er å øke kvinneandelen. Det medfører et behov for tilrettelegging av eiendom, bygg og anlegg (EBA), samt anskaffelse av tilstrekkelig personlig bekledning og utrustning (PBU). Forsvaret har allerede gjort enkelte tilpasninger innenfor EBA og PBU. Ved innføring av allmenn verneplikt, vil det kunne bli behov for ytterligere tilpasninger.

I St.prp. nr. 55 (2007–2008) «Om investeringar i Forsvaret», er det presisert at det skal tas hensyn til kjønnsnøytralitet ved nye bygg eller tilpasninger av eksisterende bygningsmasse. Dette medfø-

rer at fremtidig modernisering og nybygg vil ivareta standardhevinger samt tilpasning til økt antall kvinner. Det er særlig behovet for tilpasninger knyttet til sanitæranlegg for kvinner i eksisterende kaserner, idrettsbygg og i øvingsområder som vil kunne medføre økte EBA-kostnader.

Innføring av verneplikt for kvinner vil innebære et økt informasjonsbehov, primært mot unge kvinner, men også mot deres foresatte. Kostnadene knyttet til dette vil være avhengig av ambisjonsnivå og omfang.

5.2 Administrative konsekvenser

Innføring av allmenn verneplikt medfører ingen endring i sesjonsordningen, da kvinner allerede er sesjonspliktige. Innføring av verneplikt for kvinner vil kunne medføre en økning i volumet av henvendelser til Forsvaret. Dette er Forsvarets personell- og vernepliktssenter allerede dimensjonert for å ivareta. Samtidig er det naturlig å anta at dette vil stabilisere seg etter at ny ordning har fungert en periode.

5.3 Videre arbeid med implementeringen av verneplikt for kvinner

Regjeringen har som en del av implementeringsarbeidet igangsatt flere utredninger med sikte på å forberede Forsvaret og samfunnet på endringen av verneplikten slik at Forsvaret lykkes med implementeringen av verneplikt for kvinner. Disse utredningene har blant annet til hensikt å bringe større klarhet i det konkrete kostnadsbildet knyttet til innføringen allmenn verneplikt. Ved behov vil regjeringen komme tilbake til Stortinget om dette på egnet måte.

6 Merknader til de enkelte bestemmelsene

6.1 Til endringer i vernepliktsloven

Til § 2

Det fremgår av gjeldende andre ledd siste punktum at oppbudsinndelingen ikke gjelder for befalingsmenn. Befalingsmenn er et begrep som har stått uendret siden vernepliktsloven trådte i kraft i 1953. I dag brukes begrepet «befal». I forbindelse med vedtakelsen av vernepliktforskriften gikk man også bort fra betegnelsen «befalingsmenn».

Departementet foreslår å oppdatere betegnelsen til dagens begrepsbruk ved at «befalingsmenn» i andre ledd siste punktum endres til

«befal». Endringen innebærer ingen realitetsendring. Det foreslås også å fjerne ordet «dog» i andre ledd andre punktum.

Til § 3

I gjeldende bestemmelse fremgår det at verneplikten gjelder for norsk mannlig statsborger. Av bestemmelsens andre ledd fremgår det at verneplikten også kan pålegges menn som uten å være norske statsborgere hører hjemme her i riket. Slike vernepliktige vil imidlertid være fri for militærtjeneste så lenge staten er i krig med det land hvor vedkommende er, eller sist var statsborger.

For å innføre allmenn verneplikt, foreslås bestemmelsen endret slik at verneplikten også vil gjelde for kvinner. Endringen innebærer at kvinner får en plikt til å tjenestegjøre i Forsvaret på lik linje med menn. Dette betyr at alle tjenestedyktige menn og kvinner er vernepliktige fra det året de fyller 19 til det året de fyller 44 år (55 år for vernepliktige befal). Kvinner som ikke er norske statsborgere, men som hører i hjemme her i riket, kan pålegges verneplikt. De vil imidlertid være fri for militærtjeneste når staten er i krig med det land hvor de er, eller sist var statsborgere.

På denne bakgrunn foreslår departementet at ordet «mannlig» i første ledd fjernes. For å gjøre første ledd generell slik at det også omfatter kvinner, foreslås det at norsk statsborger skrives i flertallsform, slik at ordet «de» kan benyttes fremfor «han». I andre ledd foreslås det at «enhver» benyttes istedenfor «menn» og at «vedkommende» benyttes istedenfor «han». Videre er det foreslått en språklig forenkling av ordlyden.

Til § 4

Når verneplikten skal gjelde for kvinner innebærer dette at også kvinner kan bli antatt som frivillige i militære stillinger eller som elever ved militære skoler før den ordinære vernepliktsalder. Tredje ledd foreslås derfor gjort kjønnsnøytral ved at «menn» endres til «enhver».

Kvinner som i dag velger å frivillig gjøre tjeneste i Forsvaret har mobiliserings- og tjenesteplikt. Mobiliserings- og tjenesteplikt som følger av gjeldende fjerde ledd, innebærer plikt til å la seg disponere i Forsvarets styrkestruktur, Heimevernet inkludert, samt å delta på øvelser og kurs knyttet til disponeringen. I dag påtar kvinner seg de samme forpliktelser som vernepliktige menn, når de har skrevet under kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell. Særskilte bestemmelser for kvinnelig militært perso-

nell følger av vernepliktforskriften kapittel 3. Ved å underskrive kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell binder kvinnene seg til å fullføre førstegangstjenesten og repetisjonsøvinger, og å la seg mobiliseringsdisponere med tjenesteplikt i krig. Selv om verneplikten gjøres gjeldende også for kvinner, vil de kvinnene som allerede er i Forsvaret fortsatt ha en mobiliserings- og tjenesteplikt. I tillegg vil kvinner som ikke omfattes av verneplikten fortsatt kunne velge å frivillig tjenestegjøre i Forsvaret. Fjerde ledd foreslås derfor opphevet, men bestemmelser om tjenesteplikten foreslås videreført i overgangsbestemmelsen i § 50 a.

Til § 5

Av første ledd fremgår det at bestemmelsen gjelder enhver tjenestedyktig mann, og det refereres til «han». Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral, ved at «mann» foreslås tatt ut, og han foreslås erstattet med «de». Videre er «ledds» i § 5 første ledd siste punktum, endret til «ledd».

Til § 6

Bestemmelsen er foreslått gjort kjønnsnøytral ved at «han» erstattes med «vedkommende».

Til § 7

Bestemmelsen er foreslått gjort generell og anvendelig for både kvinner og menn, ved at «vernepliktig» skrives i flertallsform, slik at «de» og «dem» benyttes fremfor «han» og «ham».

Til § 8

Bestemmelsen og Stortingets vedtak av Innst. S. nr. 185, jf. St.prp. nr. 153 (1952) fastsetter verneplikt for befal. Utfyllende bestemmelser følger av vernepliktforskriften kap. 4 om de forskjellige befalskategorienes forhold til verneplikt og tjenesteplikt.

Bestemmelsen foreslås oppdatert i henhold til dagens befalsordning og i tråd med forsvarspersonellovens begrepsbruk. Begrepet «befalingsmenn» foreslås erstattet med «befal» tilsvarende som i § 2, jf. punkt 4.2.

Første ledd foreslås endret fra «mobiliseringsplassering» til «styrkedisponering», som er i samsvar med begrepsbruken i Forsvaret i dag.

Definisjonen av tilsatt befal fremgår av forsvarspersonelloven. Tredje ledd siste punktum foreslås derfor opphevet

Videre foreslås det å oppheve siste ledd siste punktum fordi slike begrensninger i tjenesten ikke lenger er aktuelle for kvinnelig militært personell i dag.

Til § 11

Bestemmelsens første ledd regulerer når førstegangstjenesten skal avtjenes. Ordningen med vernepliktig akademisk befal (VAB) er utledet av vernepliktsloven § 11 andre ledd, hvor betegnelsen vernepliktige med sivil opplæring av betydning for Forsvarets behov, benyttes for å angi en gruppe vernepliktige hvis ordinære tjenestetid kan oppdeles. Det henvises videre til § 10 andre ledd, hvor disse vernepliktige betegnes som vernepliktige med sivil utdanning som minst tilsvare eksamen fra videregående skole, studieretning for allmenne fag, eller ingeniørhøgskole. Kongen gir nærmere regler til utfylling av disse bestemmelsene og om tjenestevilkår og gradsplassering til slike vernepliktige. I vernepliktforskriften er det gitt utfyllende bestemmelser om VAB-ordningen.

Ved at verneplikten gjøres allmenn vil også VAB-ordningen gjelde for kvinnelig militært personell.

For å forenkle språket, foreslås det at «så vidt gjørlig» erstattes med «om mulig» i første ledd andre punktum. Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «hans» erstattes med «vedkommendes». Videre foreslås det at «mann» i andre ledd siste punktum endres til «enhver».

Til § 12

Bestemmelsen regulerer gjennomføringen og bortfall av plikt til ordinær førstegangstjeneste. I første og andre ledd foreslås det språklige forenklinger og å kjønnsnøytralisere bestemmelsen ved og ikke benytte «han», «hans» og «ham». Endringene innebærer ingen realitetsendring.

Til § 20

Utskrivningsplikten gjelder for både menn og kvinner. Den innebærer en plikt til å la seg innrulle i verneplikts- og tjenesteregisteret og til å la seg klassifisere for å fastsette tjenestedyktighet for tjeneste i Forsvaret. Departementet foreslår at «Menn og kvinner» endres til «Enhver» i første ledd første punktum.

Siden det ikke er et skille mellom menn og kvinner med hensyn til utskrivningsplikten, foreslås det

at andre ledd gjøres kjønnsnøytral. I den forbindelse foreslås det at andre ledd andre punktum reguleres i overgangsbestemmelsen i ny § 50 a. Videre foreslås det at tredje punktum blir andre punktum, slik at første og andre punktum omhandler alle utskrivningspliktige, mens utskrivningspliktige kvinner født før 1. januar 1997 reguleres i § 50 a.

I andre ledd andre punktum endres «sesjonens del II» til «sesjon del 2», tilsvarende vernepliktforskriftens begrepsbruk.

I tredje ledd foreslås det at «Vernepliktsverkets hovedrulle» erstattes med «Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister» i samsvar med vernepliktforskriften. Bestemmelsens fjerde og femte ledd foreslås gjort kjønnsnøytral.

Til § 27

Det foreslås at «sesjonens første del» og «sesjonens andre del» gjennomgående endres til «sesjon del 1» og «sesjon del 2», i tråd med vernepliktforskriftens begrepsbruk.

Til § 30

Tredje ledd første punktum foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «menn» erstattes med «de».

Til § 31

Første ledd første punktum foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «han» erstattes med «vedkommende».

Til § 33

Det foreslås å kjønnsnøytralisere andre ledd, ved å endre «sjømenn» til «sjøfolk» i samsvar med begrepsbruken i sjøloven.

Til § 35

Det foreslås at «den enkelte mann og kvinne» endres til «den enkelte».

Til § 36

I første ledd foreslås det at «hovedrulle» endres til «verneplikts- og tjenesteregister». I andre ledd foreslås det at «hovedrullen» endres til «opplysninger i verneplikts- og tjenesteregisteret», jf. § 20.

Til § 37

I første ledd foreslås det at «han eller hun» endres til «vedkommende». I andre ledd foreslås det «han eller hun» endres til «den utskrevne». Andre ledd skal forstås slik at registrerte personer fysisk slettes fra Vernepliktsverkets verneplikt- og tjenesteregister. Da det ikke rent faktisk innebærer en fysisk sletting av personer, men at vernepliktsforholdet skjules og overskuddsdata fjernes, foreslås det at dette tydeliggjøres i bestemmelsen.

Til § 38

Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «han» endres til «vedkommende» i første ledd første punktum og til «den vernepliktige» i første ledd andre punktum.

Til § 39

Det foreslås en rettelse i første ledd første punktum, slik at «flytning» endres til «flytting». For å kjønnsnøytralisere bestemmelsen foreslås det at «andre menn» i første ledd siste punktum endres til «andre enn utskrivningspliktige og vernepliktige». Videre foreslås det at «han eller hun» i andre ledd endres til «vedkommende».

Til § 40

For å gjøre ordlyden kjønnsnøytral foreslås det at «Menn og kvinner» endres til «Enhver» i første ledd.

Til § 43

I første ledd foreslås det at «mann og kvinne» fjernes. I andre ledd foreslås det at «han eller hun» endres til «vedkommende» for å kjønnsnøytralisere bestemmelsen.

Til § 44

Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «han» erstattes med «vedkommende».

Til § 46

Det foreslås at første ledd gjøres kjønnsnøytral ved å erstatte «menn og kvinner» med «enhver». Det foreslås også at «hans» endres til «vedkommendes» i fjerde ledd.

Departementet foreslår å ta ut mønstringsmyndighetenes forpliktelser i tredje ledd. Møn-

stringsordningen ble avviklet i 2013. Dette innebærer at «mønstringsmyndigheter» i tredje ledd første punktum fjernes. Videre innebærer det at tredje ledd siste punktum foreslås opphevet.

Til slutt foreslås det en språklig rettelse i tredje ledd ved at «utenrikske stasjoner» endres til «utenriksstasjoner».

Til § 48

Ved at kvinner pålegges verneplikt på lik linje som menn, innebærer dette at de også kan straffeforfølges dersom de ikke møter til førstegangstjeneste eller repetisjonstjeneste. Bestemmelsen regulerer hvilke sanksjoner man kan bli møtt med ved brudd på bestemmelsene i vernepliktsloven.

Departementet foreslår en presisering i nr. 1 i henvisningen til § 39, herunder at «første ledd» andre punktum, og § 39 «første ledd» tredje punktum tilføyes.

Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «han eller hun» endres til «vedkommende» i nr. 2, 3 og 4. Videre foreslås det at «hans eller hennes» i nr. 3 endres til «vedkommendes».

Til § 50 a

Det foreslås at allmenn verneplikt gjøres gjeldende for kvinner født i 1997 eller senere, jf. punkt 3.4.

Kvinner som allerede frivillig tjenestegjør i Forsvaret og kvinner født før 1997 som frivillig vil tjenestegjøre i Forsvaret, vil ikke bli vernepliktige når lovendringene trer i kraft. Departementet foreslår at dette reguleres i en overgangsbestemmelse. Disse kvinnene vil imidlertid ha samme vilkår som, og forvaltes som, vernepliktige, jf. Prop. 1 S (2010–2011).

Av bestemmelsens første og andre ledd fremgår det at kvinner født før 1. januar 1997 ikke er vernepliktige, men har en styrkedisponerings- og tjenesteplikt. Dette er en videreføring av dagens § 4 fjerde ledd.

Forsvaret er ikke lenger et mobiliseringsforvar, men et innsatsforsvar basert på allmenn verneplikt og et totalforsvarskonsept. Departementet foreslår derfor at dagens begrep «mobiliserings- og tjenesteplikt» endres til «styrkedisponerings- og tjenesteplikt», jf. § 4, jf. punkt 4.4.

Kvinner født før 1. januar 1997 har fortsatt sesjonsplikt og er forpliktet til å la seg registrere og klassifisere. Utskrivningsplikten foreslås regulert i siste ledd.

6.2 Til endringer i heimevernloven

Til § 4

Bestemmelsen regulerer hvem som har plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet. Ved innføring av verneplikt for kvinner, vil plikten til å tjenestegjøre i Heimevernet også omfatte kvinner. Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved at «Menn» i andre ledd erstattes med «Enhver» og «menn» i tredje ledd erstattes med «vedkommende».

Forsvaret er ikke lenger et mobiliseringsforsvar, men et innsatsforsvar basert på allmenn verneplikt og et totalforsvarskonsept jf. punkt 4.4. Departementet foreslår derfor at begrepet «mobilisering» i første ledd nr. 1 endres til «styrkeoppbygging» i samsvar med kgl.res. 9. desember 2005 og dagens begrepsbruk. Begrepet «styrkeoppbygging» omfatter handlingen fra og med ordre om aktivering gis, og til avdelingen er klar til å legges under kommando av operativ sjef. Dette spenner over spekteret fra å aktivere stående avdelinger til mindre oppdrag, og opp til «full styrkeoppbygging». Full styrkeoppbygging, som i gjeldende mobiliseringssystem kalles «full mobilisering», vil også i det nye systemet innebære klargjøring av alle militære avdelinger, inkludert mobiliseringsavdelinger.

Til § 5

Bestemmelsen foreslås gjort kjønnsnøytral ved å erstatte «menn og kvinner» med «enhver».

Til § 6

Andre ledd siste punktum foreslås opphevet, da det ikke lenger eksisterer slike begrensninger i tjenesten.

Til § 15

Departementet foreslår at «mobilisering» i første ledd nr. 1 foreslås endret til «styrkeoppbygging» i samsvar med dagens begrepsbruk, jf. § 4.

Forsvarsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i vernepliktsloven og heimevernloven (allmenn verneplikt – verneplikt for kvinner).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i vernepliktsloven og heimevernloven (allmenn verneplikt – verneplikt for kvinner) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i vernepliktsloven og heimevernloven (allmenn verneplikt – verneplikt for kvinner)

I

I lov 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt gjøres følgende endringer:

§ 2 andre ledd skal lyde:

Oppbudenes bestemmelse er å tjene til forsvaret av landets interesser hvor som helst det kreves. Landvernet, som består av de 10 eldste årsklasser, *kan brukes* bare med den begrensning som Grunnlovens § 25 fastsetter. Oppbudsinndelingen gjelder ikke for *befal*.

§ 3 første og andre ledd skal lyde:

Norske statsborgere er etter utskrivning *vernepliktige* fra 1. januar det året *de* fyller 19 til utgangen av det året *de* fyller 44. *Norske statsborgere som også innehar* fremmed statsborgerskap, *er ikke vernepliktige* her i riket såfremt konvensjon med den fremmede stat er til hinder for det.

Med de begrensninger som følger av konvensjon med fremmed stat, kan Kongen bestemme at verneplikt skal pålegges også *enhver* som uten å være *norsk statsborger* hører hjemme her i riket. *En slik vernepliktig er* fri for militærtjeneste når staten er i krig med det land hvor *vedkommende* er eller sist var statsborger.

§ 4 tredje skal lyde:

Enhver som blir antatt som *frivillig* i militærstilling eller som *elev* ved *militær skole* før den ordinære vernepliktsalder, er *vernepliktig* fra og med antagelsen.

§ 4 fjerde ledd oppheves. Nåværende femte ledd blir fjerde ledd og skal lyde:

Frivillige som nevnt i *annet og tredje ledd*, som ikke har fylt 18 år, skal ikke gis opplæring eller delta i stridsrelatert virksomhet, og skal straks fritas fra tjeneste dersom riket er i krig eller krig truer eller Forsvaret eller noen del av det er beordret satt på krigsfot.

§ 5 første ledd skal lyde:

I krig eller når krig truer kan det settes opp krigsforsterkning. *Tjenestedyktige* som ikke tilhører de faste oppbud (§ 2) *er* tjenestepliktige fra og med den dag *de* fyller 18 år til og med det år *de* fyller 55. Bestemmelsen i § 3 første ledd annet punktum, annet og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse.

§ 6 skal lyde:

Under krigstjeneste, under tjenestegjøring ved avdeling utenfor riket eller på tokt er enhver forpliktet til å bli stående i sitt oppbud inntil *vedkommende* kan erstattes av en annen.

§ 7 første ledd og andre ledd skal lyde:

Vernepliktige er forpliktet til å overta den tjenestestilling i Forsvaret som *de* blir beordret til, og utføre den tjeneste som blir pålagt *dem*. Ingen kan mot sin vilje beordres til tjeneste med lavere grad enn den vedkommende er beskikket, tilsatt eller utnevnt i, med mindre særlige forhold i krig gjør slik beordring nødvendig.

Vernepliktige er forpliktet til å motta høyere grad og gjennomgå *nødvendig* utdanning. Med mindre graden er midlertidig eller gitt for et bestemt oppdrag, kan den bare fratas *de vernepliktige* hvis *de* har vist seg uskikket eller uverdigg til å inneha den.

§ 8 skal lyde:

I den utstrekning ikke annet følger av ansettelsesvilkårene gjelder bestemmelsene i denne lov for *tilsatt befal* så lenge *de* er i tjeneste. Tilsvarende gjelder personell som ikke har alminnelig verneplikt etter denne lov, men som frivillig har inngått kontrakt om eller gitt skriftlig samtykke til *styrkedisponering*. For slike frivillige gjelder loven for kontraktstidens varighet.

Vernepliktige som utdannes til *befal* under førstegangstjenesten og som *ikke er gitt tilsetting* av ett års varighet eller mer utover førstegangstjenesten, følger med hensyn til verneplikt i fred den årsklasse *de* tilhører.

Alle andre *befal*, herunder *befal som har avsluttet tilsettingsforholdet*, er vernepliktige til og med det år de *fyller 55*.

I krig eller når krig truer er *befal* som på grunn av tidligere ansettelse i Forsvaret oppbærer pensjon, redusert lønn eller har rett til oppsatt pensjon, tjenestepiktige ut over det år de *fyller 55* så lenge de anses brukbare. Ved innkalling må ingen mot sin vilje beordres til tjeneste som etter gjeldende bestemmelser er tillagt lavere grad enn den de innehar eller innehadde ved avgangen, med mindre de ved sitt forhold har gjort seg uverdigg til slik grad eller det foreligger forhold som nevnt i § 7 første ledd annet punktum.

Befal som nevnt i fjerde ledd er forpliktet til i fredstid å gjennomgå kortere kurser *mv.* som anses nødvendig for at de kan fylle den stilling de er bestemt for i krig.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder annet fastlønt og forhenværende fastlønt militært personell i den utstrekning Kongen *bestemmer*.

§ 11 skal lyde:

Førstegangstjenesten skal avtjenes uten unødigg opphold. Den skal *om mulig være* avsluttet innen utløpet av det år den vernepliktige *fyller 22*, med mindre utsettelse med avgjørelsen om tjenestedyktighet etter § 30 første ledd, eller *vedkommendes* eget forhold har vært til hinder for det.

For vernepliktig med sivil opplæring av betydning for Forsvarets behov, herunder vernepliktige som nevnt i § 10 annet ledd, kan Kongen gi særregler om oppdeling av den samlede ordinære tjenestetid. Likeledes kan Kongen bestemme at utskrivning eller innkalling til tjeneste av *enhver* som er under slik opplæring skal utstå i inntil 2 år.

§ 12 første og andre ledd skal lyde:

Er innkalling blitt utsatt eller fremskutt, skal den vernepliktige utføre førstegangstjeneste som fastsatt for den årsklasse eller kontingent *vedkommende* innkalles sammen med. Når ikke særlige hensyn gjør seg gjeldende, skal *den vernepliktiges etterfølgende ordinære tjeneste være av samme varighet som bestemt for egen årsklasse, og utføres sammen med egen årsklasse*. Etter nærmere regler av Kongen kan bestemmelsen i første punktum fravikes for vernepliktig som får sin ordinære tjenestetid oppdelt i henhold til § 11 annet ledd.

Plikt til førstegangstjeneste i fred bortfaller når den ikke er påbegynt innen utløpet av det år den vernepliktige *fyller 28*. *Hvis forsinkelsen er*

forårsaket av den vernepliktige, bortfaller plikten hvis tjenesten ikke er påbegynt innen utløpet av det år vedkommende fyller 33. Resterende førstegangstjeneste bortfaller ved utløpet av det år den vernepliktige *fyller 28*, når vedkommende har måttet sendes hjem ved eller etter fremmøte til tjeneste på grunn av sykdom, skade eller lignende. Hjemsendingen foretas etter beslutning av slik legenemnd som nevnt i § 31 eller av vedkommende avdelingslege.

§ 20 skal lyde:

Enhver som oppholder seg her i riket, og som ikke åpenbart er helt udyktigg til militærtjeneste, er utskrivningspliktig fra 1. januar i det år *vedkommende* *fyller 18* år. De som er utenfor riket på dette tidspunktet blir utskrivningspliktigg straks de kommer hit.

Utskrivningsplikten opphører når verneplikten inntreer eller når den utskrivningspliktigg blir kjent fri for verneplikt. Utskrivningsplikten bortfaller dersom den utskrivningspliktigg ikke blir innkalt til sesjon del 2 innen utløpet av det år vedkommende *fyller 28* år.

Utskrivningen *omfatter*

1. *innrulling* av de utskrivningspliktigg i *Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister*
2. *klassifisering* av de utskrivningspliktigg for å fastslå deres tjenestedyktighet og øvrige forutsetninger for tjeneste.

Enhver som ennå ikke er blitt utskrivningspliktig, kan etter nærmere bestemmelser av Kongen likevel tillates å bli utskrevet, *men* ikke tidligere enn fra 1. januar i det år *de* *fyller 17* år. De er i så fall utskrivningspliktigg så snart tillatsen er meddelt *dem*.

I krig eller når krig truer kan Kongen gi nærmere regler om *utskrivningsplikten*. Kongen kan under slike forhold bestemme at utskrivningsplikten også skal omfatte *enhver* utenfor riket, og gi nærmere regler om fremgangsmåten ved utskrivningen. Reglene kan fravike denne lov.

§ 27 første, andre og tredje ledd skal lyde:

Sesjon holdes etter innrulling av ny årsklasse, og gjennomføres i to deler. Dersom frammøte til *sesjon del 2* ikke har latt seg gjennomføre innen rimelig tid og klassifisering etter §§ 26 og 29 ikke har vært mulig, kan allikevel personell som ikke åpenbart er helt udyktigg utskrives, og deres tjenestedyktighet avgjøres ved frammøte til tjeneste.

Sesjon del 1 innebærer at alle utskrivningspliktigg avgir en egenerklæring uten at personlig frammøte kreves. Dette gjelder også

utskrivningspliktige som ikke er blitt klassifisert tidligere og som ikke har fått utsettelse med utskrivning i henhold til § 21.

Sesjon del 2 innebærer personlig fremmøte for klassifisering. Til *sesjon del 2* kan innkalles utskrivningspliktige som på bakgrunn av *sesjon del 1* anses egnet for tjeneste i Forsvaret, og utskrivningspliktige som ikke besvarer egenerklæringen i *sesjon del 1*. Også andre utskrivningspliktige og vernepliktige som skal undersøkes på ny, kan innkalles til *sesjon del 2*.

§ 30 tredje ledd første punktum skal lyde:

Med Stortingets samtykke kan Kongen treffe bestemmelse om fornyet legeundersøkelser og utskrivning av *de* som er kjent udyktig.

§ 31 første ledd første punktum skal lyde:

Legekjenner som er avgitt før den vernepliktes første fremmøte til tjeneste, og som ikke går ut på at *vedkommende* er udyktig til enhver militærtjeneste, kan tas opp til ny avgjørelse ved fremmøtet.

§ 33 andre ledd skal lyde:

Sjøfolk fordeles til Marinen så langt det er behov for dem.

§ 35 skal lyde:

Resultatet av utskrivningen meddeles den enkelte på den måte Kongen bestemmer.

§ 36 skal lyde:

Vernepliktsverket fører et *verneplikts- og tjenesteregister* over alle utskrivningspliktige og vernepliktige.

Kongen gir nærmere bestemmelser om innhold og oppbevaring av *opplysninger i verneplikts- og tjenesteregisteret*.

§ 37 skal lyde:

Er noen forbigått ved utskrivningen og feilen blir oppdaget eller årsaken til forbigåelsen bortfaller, skal *vedkommende* utskrives så snart som mulig.

Blir det brakt på det rene at noen er feilaktig utskrevet, skal *utskrivningen straks avsluttes og den utskrevne* betraktes som ikke utskrevet.

§ 38 første ledd skal lyde:

Enhver vernepliktig kan uten hensyn til eget ønske omdisponeres til annen enhet i eller utenfor den forsvarsgren *vedkommende* opprinnelig er disponert til. Etter søknad kan *den vernepliktige* omdisponeres når vektige velferdsgrunner

foreligger og tjenstlige hensyn ikke er til hinder for det.

§ 39 skal lyde:

I den utstrekning Kongen bestemmer skal utskrivningspliktige og vernepliktige gi melding om bortreise, *flytting*, utvandring og mønstring i utenriks fart. Kongen kan også gi bestemmelser om at de må ha tillatelse til å reise bort fra riket, utvandre eller mønstre i utenriks fart. I krig eller når krig truer, kan Kongen, med Stortingets samtykke treffe bestemmelser om reiseforbud, som kan omfatte også *andre enn utskrivningspliktige og vernepliktige* fra 1. januar i det år de fyller 17.

Den som på grunn av opphold utenfor riket ikke er utskrevet, skal melde seg for politiet straks *vedkommende* kommer til riket.

§ 40 første ledd skal lyde:

Enhver i utskrivnings- og vernepliktig alder plikter på oppfordring ved personlig fram møte eller skriftlig å gi opplysninger om forhold som har betydning for deres utskrivning og verneplikt og herunder å skaffe til veie attester og andre dokumenter som kreves framlagt. I rimelig utstrekning plikter de også på annen måte å godtgjøre riktigheten av sine opplysninger.

§ 43 skal lyde:

Enhver plikter selv å påse at sitt utskrivnings- og vernepliktsforhold i rett tid kommer under behandling.

Den som ikke får slike meddelelser eller ordrer med hensyn til forhold som nevnt i første ledd og som *vedkommende* etter sin alder og sine øvrige forutsetninger skal ha, plikter å melde fra om dette til politiet eller Vernepliktsverket.

§ 44 skal lyde:

Vernepliktig som har gjennomgått førstegangstjeneste kan etter nærmere bestemmelser av Kongen pålegges utenfor tjenestetiden å oppbevare og holde vedlike våpen med ammunisjon og utrustning som *vedkommende* skal møte med ved mobilisering.

§ 46 første ledd skal lyde:

Til bruk for utskrivning, rulleføring og innkalling til tjeneste plikter offentlige myndigheter og tjenestemenn, arbeidsgivere og fartøysførere, bestyrere og private læreanstalter, ungdomshjem og sykehus, prester og forstandere i trossamfunn uten betaling å gi opplysninger, oppgaver og attestasjoner angående *enhver* mel-

lom 17 og 45 år som er knyttet til dem eller registrert hos dem.

§ 46 tredje ledd første punktum skal lyde:

Politiet og norske utenriksstasjoner plikter på forespørsel å gi veiledning om utskrivnings- og vernepliktsforhold.

§ 46 tredje ledd tredje punktum oppheves.

§ 46 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Hvis sesjonslege får forfall, plikter enhver lege på anmodning fra klassifiseringsnemnd eller høyere myndighet å overta *vedkommendes* funksjoner inntil avløsning kan skje.

§ 48 skal lyde:

Med bøter straffes den som forsettlig eller uaktsomt

1. unnlater å oppfylle meldeplikt etter §§ 39 eller 43, unnlater å innhente som nevnt i § 39 *første ledd* annet punktum eller overtrer reiseforbud gitt i medhold av § 39 *første ledd* tredje punktum
2. uten gyldig forfall uteblir fra eller kommer for sent til møte som *vedkommende* er innkalt til i medhold av denne lov, møter i ikke edru tilstand, forlater møtet uten tillatelse eller ved sin opptreden hindrer eller forstyrrer møtets gang
3. unnlater eller nekter å oppfylle noen av de plikter som *vedkommende* er pålagt etter §§ 40, 41 eller 42, gir uriktige opplysninger om forhold som nevnt i § 40 eller ved sin atferd eller på annen måte søker å villedde vernepliktsmyndighetene ved *bedømmelsen av vedkommendes utskrivnings- eller vernepliktsforhold*, eller
4. overtrer eller forsømmer de plikter *vedkommende* er pålagt å ta vare på i henhold til § 44.

I kapittel VI skal ny § 50 a lyde:

Kvinner født før 1. januar 1997 er ikke vernepliktige etter § 3 første ledd.

Kvinner som frivillig gjør tjeneste i Forsvaret, og som er født før 1. januar 1997 har styrkedisponerings- og tjenesteplikt som bestemt av Kongen med Stortingets samtykke. Enhver er utskrivningspliktig etter § 20 første ledd. Utskrivningsplikten for kvinner født før 1. januar 1997 opphører etter endt klassifisering.

II

I lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet gjøres følgende endringer:

§ 4 skal lyde:

Plikt til å gjøre tjeneste i Heimevernet har etter nærmere bestemmelser fastsatt av Kongen

1. *alle* vernepliktige som forutsettes ikke kalt inn til annen militærtjeneste hverken i fred, ved *styrkeoppbygging* eller i en viss tid etter *styrkeoppbygging*
2. *vernepliktsfrie* i vernepliktig alder og eldre til og med det år de fyller 55, alle for så vidt de er kjent dyktige for heimevernstjeneste og ikke er eller ville vært fri for verneplikt på grunn av statsborgerlig forhold.

Enhver over vernepliktig alder kan pålegges tjeneste i Heimevernet i den utstrekning Heimevernets oppgaver på vedkommende sted ikke kan løses ved hjelp av pliktige i yngre alder og frivillige.

I krig har også *enhver* under vernepliktig alder tjenesteplikt i Heimevernet *fra* og med fylte 18 år, når *vedkommende* fyller vilkårene etter første ledd nr. 2.

§ 5 første ledd skal lyde:

Som frivillige i Heimevernet kan antas *enhver* som har fylt 16 år, herunder også vernepliktige i den utstrekning Kongen bestemmer. Disse vernepliktige *kan ikke* pålegges tjeneste i Heimevernet i den tid de er innkalt til annen militærtjeneste.

§ 6 andre ledd andre punktum oppheves.

§ 15 første punktum skal lyde:

For øyeblikkelig å styrke militær avdeling eller lignende utenom Heimevernet under dens oppsetting ved *styrkeoppbygging* eller krig, plikter heimevernsoldater i vernepliktig alder som er opplært til spesiell stilling eller tjeneste, etter pålegg å møte og tjenestegjøre ved avdelingen inntil vedkommende kan bli avløst.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.